

Maris Savik. Foto õde Iiris.

Fotograafide Maris Saviku ja Heikki Leisi pilk teatrile läbi fotoobjektiivi

TEKST VIRGE RATASEPP

FOTOD MARIS SAVIK, HEIKKI LEIS

Heikki Leis Lätis üleujutust pildistamas. Foto Kiur Kaasik.

Vanemuise teatri arhiivandmete järgi on fotograaf **Maris Saviku** skoor 24 lavastust ja **Heikki Leisil** 17 lavastust. See pole kindlasti aga lõplik tõde, sest sinna lisanduvad veel kontserdijäädvustused ning arvukad kaastööd hooajakirja Ramp ja eriprojektide jaoks. Marisel jookseb kaheteistkümnes aasta, kui ta jälgib Vanemuise teatrielu läbi fotoobjektiivi, Heikkil seitsmes aastaring. Nende aastatega on nad kujunenud omadeks: loodud on kontakt lavapealsete ja lavataguste inimestega, saavutatud on usaldus ja heakskiit. Nii on paslik tutvustada Marist ja Heikkil lähemalt ka hooajakirja lugejast teatrisõbrale, et nad ei jääks vaid nimedeks lavastusfotode galeriis. Harjumuspäraselt kaamera taga, pöörame huviobjektiivi nüüd nende suunas.

Tulevikku kujundav kingitus

Nii kaugelt kui Maris end mäletab, on ta kõige kättesaadava abil igasugu maailmu välja mõelnud ja meisterdanud. Sõna, pilt, heli ja vorm läbisegi ja korraga. Kuna tema peres ja lähiringkonnas kunstiinimesi polnud, kujunes võrdusmärk sõnapaaride „ma teen“ ja „ma loon“ vahele pikka-mööda ja kombates.

Fotograafiat kui meediumit hakkas ta tajuma alles põhikooli lõpus (2006) ning oma esimese Pentaxi sai kingituseks 2008. aastal. „Õppisin sellega pildistama silma järgi. Kruttisin neid krüptilisi F-e ja kaldkriipsudega numbreid, kuni mõistsin nendevahelist loogilist seost,“ jagab Maris oma kogemust. Nii olid tema esimesed teadlikud fotod tehnilised katsetused, kus modellideks näiteks toalilled, mänguklotsid ja kivid veepiiril.

Marise teekond fotograafina, nagu ta ise ütleb, on kujunenud tunde pealt juhuseid suunates. Gümnaasiumi lõpus teadis ta kindlalt, et tahab õpinguid jätkata kunstikoolis. „Eriala valisin selle järgi, et oleks lootust leib lauale saada. Valikus olid film, foto ja reklaam,“ meenutab ta.

Pallase fotograafiaosakonda sisse saades oli teekond selge.

Isiklikust huvist lähtuvalt alustas Maris kontsertide pildistamisest. Õige pea võtsid muusikud temaga juba ise ühendust. Kontsertidele lisandusid lavastuslikud bändipildistamised ja albumikujundused. Neid kombineerides tekitaski Maris endale töökoha. Muusika kõrvale tuli mõne aja pärast teater, sekka ka reklaam ja mood. Praegu on Maris ka õppejõud ning jagab Pallases tulevastele fotograafidele oma praktilisi teadmisi ja oskusi. „Sain just 33. Mul on olnud võimalus teha tohutult palju aegedaid ja erinevaid projekte, aga tunnen igas mõttes, et alles kratsin seda pinda,“ leiab Maris.

Seevastu pole Heikki teekond fotograafiani olnud nii orgaaniline ja järjepidev kui Marisel. Elu esimese kaamera kinkis Heikkile isa, kui ta oli alles kolmanda klassi poiss. Kaamerale seisis uhkelt nimi Smena. „Pidasin tol ajal akvaariumikalude ja papagoisid. Suure tõenäosusega ma neid seal siis pildistasin,“ meenutab Heikki oma esimesi fotograafikatsetusi. Kodusele iseõppimisele lisandus fotoring. 1980ndate algusajale kohaselt

Draamalavastuse „Musta pori näkku“ (2012) pildistamisega sai alguse Maris Saviku fotograafiaalne koostöö Vanemuise teatriga. Fotol Andres Mähar ja Mihkel Raud.

Heikki Leis tegi Vanemuise teatris esimesed lavastuspildid draamalavastusele „Vaim masinas. G. F. Parrot“ (2017). Parroti rollis Merle Jääger.

Käid mööda hämaraid rokiklubisid ja teater leiab su üles, sest neil tuleb tükk hämaratest rokiklubidest.

ilmutas Heikki kõik oma pildid ise – pimedas vannitoas. Seal sai ka pilte paberile suurendatud.

Seejärel toimetas Heikki aastakümneid muudel huvirinnitel ning fotograafia jäi soiku. Enam kui 20 aasta eest tärkas aga taas huvi kaamera kätte võtta, ise õppida ja katsetada. „Õpin siiani ja nüüd näib, et ega see haigus enam ei parane,“ naerab Heikki.

Paindlik käekiri

Oma fotograafikäekirja kirjeldavad nii Maris kui Heikki paindlikuna; nad lasevad sellel kujuneda vastavalt vajadusele. Heikki on pildistanud väga paljusid teemasid, alustades hallitusest kuni dokumentaalfotograafia ja erinevate kunstiliste lavastusteni välja. Kes tema autoriloomingut jälginud, teavad, et tal on pidevalt uued ideed, mida teostada, ja üks tema suur kirk on analoogfotograafia. Nii on ka enamik tema kunstilistest projektidest pildistatud just filmilindile.

Mariski kohandab oma teadlikku käekirja vastavalt sellele, mida ta „kirjutab“ ja kust tuleb initsiatiiv. „Igasuguse tellimustöö puhul on nii palju lisafaktoreid, mis terviku stiili dirigeerivad. Nendes piltides on kindlasti rohkem seda, mida on tarvis öelda, ja vähem seda, mida mina ütlesin. Ma ei ole kunagi tuim või erapooletu ja on väga vähe töid, kuhu iseennast üldse sisse panna ei saa, aga see „paindun või painutan“ vahe on ikkagi üüratu. Kindlasti moodustub kõigest sellest mingi üldine visuaalne käekiri ka, aga milline see täpselt on, seda peaks täitsa eraldi analüüsima,“ arutleb Maris.

Teatri huviorbiidis

Mõlemad fotograafid mäletavad, et nende koostöö Vanemuise teatriga sai alguse tänu teatripoolsele huvile. Marise esimene lavastusfotograafi töö Vanemuises viib meid 12 aastat tagasi, aastasse

2012, mil esietendus draamalavastus „Musta pori näkku“. Seda lavastust otsiti pildistama just kontserdifotograafi ja Marise proffil oli ideaalne. „Toona mõjus see põhjendus ägeda ja ootamatu komplimendina. Et käid mööda hämaraid rokiklubisid ja teater leiab su üles, sest neil tuleb tükk hämaratest rokiklubidest. Tuus!“ meenutab Maris.

Heikkini jõudis teater oma fotograafiotsingutel 2017. aastal. „Mulle on kogu aeg meeldinud teatris käia. Sisimas mõtlesin juba toona, et lahe oleks seda kõike ka pildistada – ju teatrirahvas tundis seda soovi,“ räägib Heikki, kelle fotoaparaati püütud esimene lavastus Vanemuise teatris oli „Vaim masinas. G. F. Parrot“.

Väljakutseterohke ballett

Kolmežanriteatrina pakub Vanemuise teater fotograafidele mitmekülgseid väljundeid. Iga žanri pildistamisel nähakse oma võluseid, mõnel juhul ka valuseid. Heikki on viimastel hooaegadel saanud arvukalt pildistada ooperi- ja Maris balletilavastusi, aga kõige hingelähedasem on mõlemale draamalavastuste pildistamine.

Sõnalavastuste tegevus liigub tavaliselt rahulikumas tempos, mis annab fotograafidele rohkem aega mõelda, mida ja kuidas pildistada. Selle täielikuks vastandiks peavad Maris ja Heikki balletti. „Balletis on alati tohutu maht, sest kõik liikumised on hästi kiired ja kogu aeg toimub nii palju. Samuti on tantsuvalgus tihti üsna hämar, sekka mõni ere spot. Enamik auru läheb sellele, et olukorda tehniliselt kontrollida. Balleti pildistamine on huvitav, aga väga intensiivne ja raske töö,“ räägib Maris.

Heikki nõustub, et balleti pildistamisel on päästik kogu aeg all. „Balleti puhul tõesti lihtsalt tulistad ja loodad. Viimasel ajal on Vanemuise ooperid olnud päris mängulised ja ka neid on

Draamalavastus „Sada grammi taevasina“ (2023). Lavastuspildid jäädvustas Maris Savik. Fotol Lena Barbara Luhse ja Veiko Porkanen.

Maris Saviku jäädvustus balletilavastusest „Luikede järv“ (2021). Ingelluik Sayaka Nagahiro ja Deemonluik Alain Divoux.

Draamalavastus „Lõpp“ (2024), Külliki Saldre. Foto autor on Heikki Leis.

Vanemuises on teinekord ka tehnilise poole pealt keerulisi ja põnevaid lahendusi, mida igas teatris teha ega jäädvustada ei saa.

olnud huvitav jäädvustada,“ ütleb Heikki, kelle jaoks teeb pildistamise huvitavaks õige segu valgusest, kostüümidest, lavakujundusest ja hoogsast liikumisest. Heikki kõige suurem sümpaatiat kuulub aga ajastulavastustele, mis annab võimaluse ajas tagasi rännata.

Veel kord balleti juurde naastes nõustuvad mõlemad fotograafid, et balletis ei piisa vaid heast pildist, et laval toimuv edasi anda. Õigete hetkede tabamisele annab eelise tantsukeele mõistmine. „Sellepärast ongi parimad balleti-fotograafid oma valdkonna inimesed. Vähem pimedas kobamist,“ leiab Maris.

Sümpaatsed lavastused ja inimesed

Lavastusfotograafide tööd lihtsustab suuresti, kui nad saavad ühte lavastust kahel korral pildistada. Siis on aega mõelda, mis nurga alt ja millist kompositsiooni püüda, milline optika ette panna: kas võtta laiemalt laval toimuvat või keskenduda detailile. Parem eelteadmine ja ülevaade laval toimuvast annab justkui aega juurde.

Kuigi erineval moel ägedaid lavastusi on pildistanud mõlemad fotograafid, võtab suuremate lemmikute nimetamine pea tühjaks. Viimasest ajast meenutab Maris draamalavastusi „Sada grammi taevasina“ ja „1984“, Heikki pöörab aga pilgu kooliteatrite festivalile, mis on viimasel kahel aastal ta silmad särama pannud. „Noored teevad nii kuramuse ägedaid lavastusi ja näitlevad nii hästi, et nii mõnigi lavastus võiks vabalt ka suuremale publikule ning suurel laval ettemängimisele tulla,“ on Heikki vaimustuses.

Iga lavastuse taga on hulk nimesid, kes ühel või teisel moel selle sünnile kaasa aitavad. Aastatega on nii Heikkil kui Marisel tekkinud omad sümpaatiad, kelle kunstilist kätt lavastuse juures näha soovitakse või kelle lavarolle huviga oodatakse. Järgmised mõtted pole aga kivisse raiutud, sest paljud eelistused kujunevad hetkes.

Praeguseks võivad need juba muutunud olla.

„Kui ma lavastusmeeskonna nimekirjas kunstnik Kristjan Suitsu nime näen, siis võin kindel olla, et midagi igavat sealt ei tule,“ on Heikki veendunud. Näitlejatest kõnetavad Heikkil enam eakad ja sellised inimesed, kelle miimikat ta on tänu korduval pildistamisele tundma õppinud. „Sümpaatiat vanemate inimeste pildistamise suhtes ei saada mind mitte ainult teatris, vaid üleüldse. Aeg on nende näkku juba üht-teist talletanud. Nii on teatri kontekstis mõnes dramaatilises stseenis vanema inimese miimika jäädvustamine palju põnevam, kui seda suudaks välja mängida noore inimese nägu,“ avab Heikki.

Marisele pakuvad loomingulist kōdi koostööd lavastajate Andres Noormetsa ja Ain Mäeotsaga. „Olen Andrese kahe tüki fotokunstnik olnud ja väga naudin, kuidas ta inimestega töötab. Sügavalt inimlik mõistmine ja hinge kallal urgitsemine. Aus, aga rahulik ja kindel. Käsitus meeldib ka – palju tühja ruumi, õhku, täpset minimalismi. Mingis mõttes täielik Noormetsa vastand on Ain Mäeots. Palju, korruga ja kõike seda eilseks. Aga *my god*, kui see pilt lõpuks kokku jookseb! Tulemus on tunnustust vääriv.“

Näitlejate peale mõeldes ütleb Maris, et Vanemuise draamatrupp tervikuna on stabiilselt tugev ja mitmekülgne, siiski eristuvad mõned. „Noorematest näitlejatest üllatab mind iga kord uue nurgaga Veiko Porkanen. Olenemata žanrist ja rolli suurusest mõjub ta laval superhästi. Eriliselt meeldib mulle ka Riho Kütsari ja Hannes Kaljujärve kokkumäng. Neil on mingi veider koomika ja see on meisterlikult naljakas,“ kiidab Maris.

Hinnatud ka teistes teatrites

Häid lavastusfotograafe hindavad kõrgelt ka teised Eesti teatrid, kes on Heikkil ja Marist pildistama kutsunud. Et teistes teatrites on Heikki

pildistanud ainult draamalavastusi, näeb ta Vanemuise eelisenä just erinevate žanrite repertuaaririkkust. „Vanemuises on teinekord ka tehnilise poole pealt keerulisi ja põnevaid lahendusi, mida igas teatris teha ega jäädvustada ei saa,“ võrdleb Heikki.

Vanemuise kui koduteatri siseilmas orienteerumine aitab fotograafide hinnangul tööprotsessile oluliselt kaasa. „Tajudes teatri stiili ja tööatmosfääri, oled efektiivsem ja otsimist on vähem. Kui see aga kõrvale jätta, siis aeg eesriide avanemise ja sulgumise vahel teatrites niipalju ei erine. Siis on ikkagi etendus number üks ja kogu fookus on ainult sellel,“ lisab Maris.

Vastastikused kiidusõnad

Kuigi mõlema fotograafi käed ja jalad on tööd täis, püüavad nad üksteise teatripiltidel, aga ka autoriloomingul pilku peal hoida. Heikkil on tavaks vaadata läbi Vanemuise, aga ka Eesti Draamateatri uute lavastuste fotod. Marise fotod on mehe sõnul kõnekad ning alati kindla kvaliteediga. „Vahel mõtlen, et huvitav oleks vaadata, kui ise teeks samast lavastusest pilte, et kui erinevad need oleksid,“ muheleb Heikki.

Mariselgi jagub Heikki püütud hetkedele ja loomingule kiidusõnu. „See, mida ma näinud olen, kõnetab kindlasti, näiteks raamatusse pandud näitus „Eesti meister“ ja tema hallituskunsti jäädvustused. Jooksvalt ka teatri ja teiste ürituste pildid, aga need on teistmoodi tööd. Sellesama käigupealse taju pealt ütlen, et ma tean ilmselt väga väikest osa tervikust ja pigem olekski põnev rohkem süveneda,“ leiab Maris.

Heikki ja Maris on teatrifotograafina leiba teeninud juba pikki aastaid. Neid hoiab selle töösuuna juures sümpaatiat lugude jutustamise vastu, tööga kaasnev vastutus ja positiivne ärevus. Vanemuise teatril on igatahes õnne, et koostöö Marise ja Heikkiga on viljakas ning usutavasti mõlemapoolselt ka tulevikkuvaatav.

„Kunstnikutööd, näitused ja raamatud, mida olen koostöös Vanemuisega saanud teha, on kõik pinget pakkuvad formaadid. Teatrimälu säilitajana on ka Ramp äge ja oluline formaat, kus kaasa lüüa. Elu on muidugi näidanud, et värsked mõtted ei hoiata enne ründamist, seega, kes teab, milliseid uusi kontseptsioone tulevik toob. Siiaamaani on igatahes põnev olnud,“ rõhutab Maris.

Millega teatrit pildistad?

„Põhikomplektiks on kujunenud Canon 5D Mark IV ja objektiivid 24–70 mm pluss 70–200 mm. Mida vähem optika vahetamist, seda rohkem saab mõttega laval kaasas olla.“ – MARIS

„Pildistan enamasti kahe kaameraga: Canon 5D Mark IV ja R6, peamised objektiivid 85 ja 35 mm ja 70–200 mm. Aegajalt kasutan ka Hasselbladi 80 ja 50 mm objektiivi koos tilt-shift-adapteriga.“ – HEIKKI